

ІДЕЯ ГУМАНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СУЧАСНИХ ВНЗ УКРАЇНИ

впровадження дослідження. Дана проблема є багатоаспектною та недостатньо розробленою, тому потребує подальшого вивчення. Наукові результати дослідження можуть сприяти розробці стратегії розвитку географічної освіти в Україні, використовуватися в освітянській практиці при викладанні історії педагогіки у вищій школі.

1. Багалей Д.И. *Очерки истории Харьковского университета*. – Х., 1894. – Т.1: 1802 – 1815. – 204 с.

2. Безобразов В.П. *Отчет императорского русского географического общества за 1863 год*. – С.-Пб., 1864. – 146 с.

3. Берг Л.С. *Очерки по истории русских географических открытий*. – М.: Изд-во АН СССР, 1946. – 358 с.

4. *Дело об открытии Харьковского императорского университета, 1803 – 1805 гг.* – Российский государственный исторический архив. – Ф.733. – Оп. 95. – Д. 946. – Л.1-93.

5. Жупанський Я.І. *Історія географії в Україні*. – Львів: Світ, 1997. – 264 с.

6. Жупанський Я. *Географія в Україні в нові часи*. – Чернівці, 1993. – 163 с.

7. *Методика викладання з географії. Посібник для вчителів / За ред. Є.В. Шипович*. – К.: Вища школа, 1981. – 192 с.

8. *Состав императорского русского географического общества*. – С.-Пб., 1913. – 117 с.

9. Шаблій О.І. *Академік Степан Рудницький*. – Львів – Мюнхен, 1993. – 98 с.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2014

УДК 378.31 (447)

Ольга Кобрій, доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ІДЕЯ ГУМАНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СУЧАСНИХ ВНЗ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано сучасний стан розробки ідеї гуманізації змісту педагогічних дисциплін у ВНЗ України. Охарактеризовано тенденції якісної побудови змісту педагогічної підготовки майбутнього фахівця з урахуванням сучасних процесів розвитку вищої освіти України та соціального замовлення.

Ключові слова: гуманізація, зміст педагогічних дисциплін, ВНЗ України, тенденції, педагогічна підготовка, майбутній фахівець.

Літ. 7.

Ольга Кобрій, доктор педагогических наук, профессор кафедры общей педагогики и дошкольного образования Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ІДЕЯ ГУМАНІЗАЦІЇ СОДЕРЖАННЯ ПЕДАГОГІЧЕСКИХ ДИСЦИПЛІН В СУЧАСНИХ ВНЗ УКРАЇНИ

В статті обґрунтовано сучасний стан розробки ідеї гуманізації змісту педагогічних дисциплін у ВНЗ України. Охарактеризовано тенденції якісної побудови змісту педагогічної підготовки майбутнього фахівця з урахуванням сучасних процесів розвитку вищої освіти України та соціального замовлення.

Ключевые слова: гуманізація, зміст педагогічних дисциплін, ВНЗ України, тенденції, педагогічна підготовка, майбутній фахівець.

Olga Kobriy, Ph.D. (Pedagogy) Prof of General Pedagogy and Pre-school Education Department Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

THE IDEA OF HUMANIZATION OF PEDAGOGICAL DISCIPLINES AT MODERN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

The article grounds the current state of the development of the idea of humanization of content of pedagogical disciplines at higher educational institutions of Ukraine. The author characterizes trends of constructing high-quality content of pedagogical training of future specialists, taking into account contemporary processes in higher education and the social order in Ukraine.

Keywords: humanization, content of pedagogical disciplines, higher educational institutions of Ukraine, trends, pedagogical training, the future specialist.

Постановка проблеми. Потреба покращення педагогічної підготовки майбутніх фахівців, викликана насамперед інтеграцією навчально-виховного процесу, української освіти у світовий простір, що

передбачає орієнтацію змісту навчальних дисциплін, в т. ч. педагогічних, на цінності європейського життя. Система педагогічної освіти на кожному історичному етапі розвитку суспільства характеризується певним станом розробки змісту педагогічних дисциплін. Задля якісного засвоєння досвіду його реалізації у ВНЗ України важливо виявити сучасні тенденції побудови змісту педагогічної підготовки майбутнього фахівця з урахуванням процесів розвитку вищої освіти України та соціального замовлення.

Питання гуманізації та гуманітаризації змісту педагогічної освіти, які найбільше стосуються системи цінностей сучасного українського виховання та моральної культури учасників навчально-виховного процесу є центральними в обґрунтуванні модернізації цих процесів у вищій освіті. Перехід до ідеалістичної християнської системи цінностей зумовлює глибинні перетворення у змісті педагогічних дисциплін.

Аналіз досягнень з проблеми. Тенденції та перспективи української системи освіти, вдосконалення педагогічної підготовки майбутнього фахівця у ВНЗ України, сьогодні розкривають В. Андрущенко, Г. Васянович [2], І. Зязюн [4], В. Кремень, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін. Активно розробляються питання духовності, системи цінностей сучасного українського виховання (О. Вишневський [3]), особистісно орієнтованого навчання й виховання (І. Бех), формування виховних відносин (А. Бойко), виховного навчання (С. Золотухіна) та ін. Водночас цілісного дослідження щодо обґрунтування тенденцій розвитку ідеї гуманізації у змісті педагогічних дисциплін у системі педагогічної підготовки майбутнього фахівця у ВНЗ України та формування його ціннісних орієнтацій у зв'язку зі зміною соціального замовлення, структури навчально-виховного процесу тощо не проводилося.

Мета статті – визначення сучасних тенденцій розвитку ідеї гуманізації змісту педагогічних дисциплін у педагогічній підготовці майбутнього фахівця у ВНЗ України.

Основний матеріал дослідження. Будь-які спроби демократизації педагогічної освіти завжди є виявленням її гуманізації. Створення умов для вільного вибору змісту завдань, рівня діяльності, спеціалізації, поглибленого вивчення, диференціація і профілізація навчання, врахування специфіки предмету діяльності, індивідуальних можливостей студентів, педагогічний підхід до контролю та оцінювання тощо одночасно ведуть до забезпечення гуманістичного характеру роботи.

Як зазначав В.О. Сухомлинський, основою педагогічної взаємодії повинна стати віра, оскільки виховання передовсім означає потребу довіряти один одному. Педагог був переконаний, що найсильнішим чинником старанної розумової праці є “олюднювання” розумової діяльності особистості, “облагороджування її бажанням принести радість дорогим рідним людям”, плекання радості від таких почуттів та задоволення своїми успіхами [7, 548].

Педагог завжди наголошував на створенні умов для переживання нею радості праці, коли нерівність інтелектуальних можливостей не усвідомлюється, як нещастя і навчання стає “благородним полем для постійного самовиховання і самовдосконалення” [6, 205], і відчуття радості самостійної праці сприяє формуванню високих моральних почуттів та відради до використання чужої праці [6, 245]. Така активність духовного життя молоді людини, коли вона сама впливає на свою свідомість, стає основою її духовного розвитку, і виховання відповідальності перед власним сумлінням дозволяє ставити вимоги до самого себе, що означало “уміти переживати докори сумління” [5, 492].

Г. Ващенко писав, що “єдиним правильним шляхом у вихованні нашої молоді є вироблення у неї ідеалістичного світогляду” [2, 267]. І саме наприкінці ХХ ст. впроваджуються ідеї демократичного та гуманізованого педагогічного процесу, з'являються можливості перетворювальної діяльності та її сутності, акцентується увага на результатах навчально-виховного процесу, зумовлених збалансованістю навчання, розвитку і виховання. Зв'язок педагогіки з життям трактується у цей період без особливого ідеологічного забарвлення й означає передовсім перевірку істинності теоретичних положень та водночас джерело розвитку самої теорії.

Змістовим аспектом моральної свідомості (і виховання) педагоги вважають моральні почуття (обов'язку, відповідальності, честі, гідності), емоції, потреби, переживання, орієнтації, судження, уявлення, погляди, переконання, ідеали, норми, принципи, які передбачають аналіз, контроль чи оцінку певним діям, учинкам, емоційним реакціям і відображають моральний стан майбутніх учителів (характеристики більшості із перелічених структурних елементів подані Г. Васяновичем [1, 46 – 57]). Звісно, моральні знання, уміння, навички, що характеризують моральну інформацію, не є елементами моральної свідомості і виховання, оскільки є базою для останніх, однак педагогами загально визнано, що саме засвоєння моральної

інформації є найпершим етапом формування відповідної (моральної) сфери свідомості, певної позиції. Водночас передбачається спрямованість інформації на ідеали добра, втілення нею духовності, миролюбності, здатності бути великодушним, підтримати добрі наміри людини, зрозуміти її вчинки.

Гуманізм як система поглядів на людину як найбільшу соціальну цінність та створення умов для її повноцінного життя, фізичного та духовного розвитку передбачає абсолютність (за Г. Васяновичем – беззастережність і безумовність [1, 60]) гуманістичних цінностей, неприйняття суб'єктивного чи компромісного варіанту їх тлумачення. Вони трактуються у традиційно-християнському розумінні – як чисті і недоторканні ідеали, які людина приймає за мірило своїх вчинків і до яких повинна йти все життя. “Свідомість, – наголошує І.А. Зязюн, – це оцінка людиною явищ дійсності, сенсу її життя і формування на цій основі переконань, ідеалів, принципів діяльності. Тому світогляд як вияв і осмислення гармоній, краси людських потреб, цілей і ідеалів у філософських категоріях, у моральних принципах, у поняттях виступає могутнім внутрішнім фактором розвитку особистості” [4, 30].

Відтак за основу формування педагогічної свідомості взято пріоритет моралі в усіх сферах життя людини, орієнтацію на національні цінності та особливості. Цей принцип передбачає переорієнтацію у вихованні людини: мораль складає здорову серцевину людини, яка засвоїла основи виховних істин і право на свою ідеологічну та політичну свободу. Ідеологізована істота без вироблених моральних засад, як зазначає О. Вишневський, соціально небезпечна.

Виявом справжньої гуманізації змісту освіти є зосередженість на актуальних і перспективних інтересах дитини, створення умов для індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу. Відтак предмети, які репрезентують людину і сприяють формуванню у її свідомості людяності та порядності, допомагають орієнтуватися на моральні цінності, гуманізувати зміст освіти. Тому гуманітаризація інформації як нарощування питомої ваги предметів гуманітарного та естетичного циклів [4, 98 – 100] є важливою передумовою гуманізації свідомості педагога.

Перенесення акценту на становлення людяності в самій людині, формування її душі означає, що гуманізація є насамперед самогуманізацією. Найголовнішими функціями педагога є турбота про власну чистоту,

високоморальність, добрі наміри. Шлях до успіху у вихованні забезпечується насамперед становленням моральності самих педагогів. Педагог не може допомогти іншій людині стати кращою, якщо він сам до цього не прагне. Тому потрібна переорієнтація уваги педагога з інформативного впливу на прилучення учнів чи студентів до реального життя, його чесної інтерпретації, до участі в житті сім'ї, близьких людей, молодіжних об'єднань з бажанням допомогти, творити добро. Педагог сам повинен вірити в добро, бачити його в людях, підтримувати його, викладати гуманітарні предмети образно, просто, з опорою на цікаве уявлення та на художні засоби. Неприпустимим є примітивно інтерпретувати художній твір, перешкоджати його переживанню через образне слово.

Ідея гуманістичного виховання передбачає гуманізацію моральних відносин у суспільстві та гуманізацію взаємин між учасниками педагогічного процесу, що опредмечуються у стосунках між людьми. Г. Васянович підкреслює особливу роль моральних відносин у розв'язанні конфліктних ситуацій, у формуванні моральної культури молоді [1, 295]. Кожний акт спілкування впливає на життя людини, сприяє її самореалізації (В. Семиченко, В. Заслуженюк, О. Савченко та ін.).

Нагромадження в людини морального досвіду добрих вчинків забезпечується найперше її діяльністю у ситуаціях, які вимагають виявлення співчуття, доброзичливості, милосердя, любові і т. ін. Мотивація стати особистістю підносить людину до справді людського, зближує її життя з життям інших людей і не відокремлює від суспільства. Тому педагог повинен допомагати людині пізнати себе, усвідомити необхідність формування справжньої особистості, інтереси якої збігаються із загальнолюдськими.

Акцент робиться на виявленні прагнень до самовдосконалення і самореалізації, своєрідних здібностей, поглядів і переконань, досягненні високих результатів у особистісному розвитку і вихованні. Звісно, для розвитку мотиваційної сфери особистості велике значення має усвідомлення значущості гуманістичних ідей задля збагачення власного досвіду, майбутнього професійного зростання, можливості приділяти більшу увагу індивідуальній роботі зі студентом, забезпечувати корекцію особистісного зростання кожного, пристосовувати організацію навчальної діяльності до його індивідуальних особливостей.

І. Зязюн оцінює гуманістичну спрямованість свідомості людини як працю її найвищих духовних цінностей. Добро є передумовою дієвого

ставлення до дійсності і виявляється як характеристика моральної цінності людських вчинків і взаємин, як моральний взірць. У цьому розумінні добро є моральним мотивом життєдіяльності, ідеалом виховання, метою життя. Виховання моральних якостей особистості є відправною точкою для всякого виховання. Моральні відносини взаємопов'язані з культурою спілкування, на що також вказує Г. Васянович [1, 306].

Висновки. Сучасними тенденціями розвитку ідеї гуманізації змісту педагогічних дисциплін у педагогічній підготовці майбутнього фахівця є: демократичне забезпечення навчання і виховання, позитивна мотивація гуманізації змісту педагогічної освіти, його особистісна зорієнтованість, розвиток теорії і практики вільного виховання та акцент у вихованні на повагу до людини, до її прав, становлення в ній людяності, формування її духовного світу, наповнення змісту освіти ідеями народності і національними традиціями; характеристика гуманізації як самогуманізації, визнання пріоритету моральних цінностей, гуманізації стосунків партнерів у вихованні.

Перспективами дослідження є виявлення чинників духовного розвитку студентів відповідно до умов реалізації змісту педагогічних дисциплін для студентів непедагогічних спеціальностей.

1. Васянович Г. Педагогічна етика: навч.-метод. посіб. / Григорій Васянович. – Львів: Норма, 2005. – 344 с.

2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Т. 1: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків / Григорій Ващенко. – Львів: Камула, 2006. – 278 с.

3. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси / Омелян Вишневецький; Львівське обл. пед. т-во ім. Г. Ващенка. – Л.: Львівський наук.-метод. ін-т освіти, 1996. – 238 с.

4. Зязюн І. Культура і культурна політика / Іван Зязюн // Рідна школа. – 1994. – № 12. – С. 27 – 32.

5. Сухомлинський В. Бачити себе / Василь Сухомлинський // Сухомлинський В. Вибр. твори: в 5-ти т. – Т. 5. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 489 – 495.

6. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / Василь Сухомлинський // Сухомлинський В. Вибр. твори: в 5-ти т. – Т. 1. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 55 – 206.

7. Сухомлинський В. Сто порад учителю / Василь Сухомлинський // Сухомлинський В. Вибр. твори: в 5-ти т. – Т. 2. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 419 – 654.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2014

“Не викликає сумніву одне: якщо ми чогось потребуємо, то це добрих учителів. Де бракує їх, там уся інша шкільна суєта в країні – п'яте колесо у возі, оқозамилування, щоб людина не бачила, чого їй бракує. Отже, хто хоче, щоб школи посправжньому сприяли належному вихованню народу, той повинен насамперед допомогти в найнеобхіднішому, а саме: щоб скрізь у країні були люди, які здатні і прагнуть виховувати молодь і керувати нею з розумінням і любов'ю, так, щоб вона могла осягти мудрість життя, набратися сили і засвоїти порядок, властивий її стану і положенню”.

Йоганн Генріх Песталоцці
видатний швейцарський педагог-демократ

“Боже, дай мені розум і душевний спокій, щоб змиритися з тим, чого я не можу змінити; силу, аби змінити те, що можу і мудрість відрізнити одне від другого”.

Климентій Шептицький
митрополит

